

Dilnavoz TURSUNOVA,
FarDU Maktabgacha talim kafedrasida o'qituvchisi
E-mail: doctortursunova@gmail.com

DSc, dotsent M.Boltayeva taqrizi asosida

INTEGRATIV DARSLARNI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Аннотация

Bugungi kunda bo'lajak o'qituvchilarning tahliliy, mantiqiy va darslarni integrativ modellashtirish kompetensiyalarini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini aniqlashtirish, ularning bilim, ko'nikma, malaka hamda shaxsiy sifat va fazilatlarini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Maqolada bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy amaliyotga tayyorlashning tashkiliy-pedagogik jihatlari o'rganish, bitiruvchilarning zaruriy kompetensiyalarini shakllantirish masalalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, tafakkur, texnologiya, talab, yondashuv, bilim, tajriba, ta'lim, tarbiya, jarayon, darslik, mashg'ulot.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ИНТЕГРАТИВНЫХ ЗАНЯТИЙ

Аннотация

Сегодня особое значение приобретает выяснение педагогико-психологических особенностей формирования аналитических, логических и интегративно-моделирующих компетенций будущих учителей, развития их знаний, умений, компетенций и личностных качеств. В статье речь идет об изучении организационно-педагогических аспектов подготовки будущих учителей к профессиональной практике, формировании необходимых компетенций выпускников.

Ключевые слова: Компетенция, мышление, технология, спрос, подход, знания, опыт, образование, обучение, процесс, учебник, обучение.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF ORGANIZING INTEGRATIVE LESSONS

Annotation

Today, it is of particular importance to clarify the pedagogical-psychological features of the formation of analytical, logical and integrative modeling competencies of future teachers, to develop their knowledge, skills, competences and personal qualities. The article deals with the study of organizational-pedagogical aspects of training future teachers for professional practice, formation of necessary competencies of graduates.

Keywords. Competence, mindset, technology, demand, approach, knowledge, experience, education, training, process, textbook, training.

Kirish. Jahonda yetakchi ilmiy markazlar va oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-innovatsion rivojlantirish modellarini ishlab chiqish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida shaxsga yo'naltirilgan o'qitish tizimlarini yaratish va ularni amalga oshirishning innovatsion mexanizmlarini tatbiq etishga oid ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ayniqsa bo'lajak o'qituvchilarining metodik kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini rivojlantirish, integrativ dasturiy ta'minotini takomillashtirish alohida ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitida darslarni innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etishga ustvorlik berish alohida dolzarflik kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. O'zbekistonda ijtimoiy-gumanitar, pedagogik va psixologik fanlarni integrativ o'qitish asosida talabalarning ijtimoiy, ijtimoiy-madaniy, ijtimoiy-siyosiy va umummadaniy bilim va ko'nikmalarini, tayanch kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalalari yuzasidan B.Xodjayev, G.Rashidova, G.Maxmutova, Z.Qurboniyozova, N.Taylakov, M.Aliqulova, O. Musurmonova, N.Muclimov, M.Upazova, Sh.Eshpulatov[1]lar tomonidan ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan. O'zbekiston Respublika Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmonining "Ijtimoiy sohani rivojlantirish" deb nomlangan to'rtinchi yo'nalishi, ta'lim-tarbiya jarayonlarini yangi sifat bosqichiga olib chiqish, shuningdek, 2022-2026 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning yettita ustuvor yo'nalishi bo'yicha Taraqqiyot strategiyasida "Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish" ustuvor vazifa etib

belgilangan. Bu esa, bo'lajak o'quvchilarning kompetensiyasini integrativ darslarni modellashtirish asosida shakllantirish, mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning innovatsion pedagogik texnologiyalarini optimallashtirish masalalariga alohida e'tibor berilishini taqozo etadi. Bu borada bo'lajak o'qituvchilarning tahliliy, mantiqiy va darslarni integrativ modellashtirish kompetensiyalarini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini aniqlashtirish, bo'lajak o'qituvchilarning bilim, ko'nikma, malaka hamda shaxsiy sifat va fazilatlarini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Shu bois bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy amaliyotga tayyorlashning tashkiliy-pedagogik aspektlarini o'rganish, bitiruvchilarning zaruriy kompetensiyalarini shakllantirish metodikasini takomillashtirish zaruriyati paydo bo'ladi. Rivojlangan mamlakatlarda inson kapitali sifatini oshirishda ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy o'zgarishlar integratsiyasi alohida ahamiyat kasb etib, YUNESKO ta'lim siyosatini yuritish sektori (Yeducation Sector)ning 2030 yilgacha belgilagan xalqaro ta'lim konsepsiyasida «hayot davomida sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratish (Life learnine)»ga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur zaruratdan kelib chiqqan holda, o'quvchilarning bilimli va aql zakovatli, yetuk kadrlar sifatida tayyorlash masalasi davlat siyosatining demokratik mohiyatida yaqqol namoyon bo'lib, yetuk avlod tarbiyasida ta'lim va tarbiya tushunchalari bir biri bilan doimo uyg'un tarzda ishlatiladi. Ta'lim tushunchasi - shaxsning ma'rifiy va tarbiyaviy darajasini oshirish orqali uning aqlan rivojlanishini ta'minlash maqsadida ta'lim subyektlari orasidagi didaktik faoliyat bo'lsa, tarbiya tushunchasi esa - yangi avlodning ijtimoiy tarixiy tajribasini berish tufayli rivojlanishini ta'minlovchi ijtimoiy funktsiya, ijtimoiy ta'sir ostida inson shaxsiy va ma'naviy dunyosini shakllantirish, boyitish va takomillashtirishning aniq

maqsadga yo'naltirilgan, sistemallashtirilgan ongli jarayon sifatida qaraladi. Tarbiya–ta'lim bilan o'zaro bog'langan ijtimoiylashning asosiy bo'g'ini hisoblab, ta'lim tizimining tarkibiy qismi hisoblanadi. Ta'lim-tarbiya jarayoni ta'lim subyekti va obyekti, umuman atrof-muhitning barcha tipologik xususiyatlariga, uzluksiz darajadagi ta'lim va tarbiyaga qo'yilgan maqsadlarni amalga oshirish hamda ta'limning qiymat yo'nalishlari vektorini aniqlash, ijtimoiy, predmetli va psixodidaktik komponentlarning dialektik o'zaro ta'sirini ham hisobga olishni taqozo etadi. Demak, ta'lim uzluksizligi ta'lim subyektlari hamda ularning samarali integratsiyasi bilan belgilanadi. Respublikamizda uzluksiz ta'lim tizimining isloh qilinishi, optimallashtirilgan ta'lim standartlari asosida ta'lim va tarbiya jarayonini qayta tashkil etishga yo'naltirilgan. Shu ma'noda ta'lim va tarbiya muassasalarining zamonaviy yondashuvi, bo'lajak mutaxassislarining kasbiy faoliyatidagi mobiligi, o'z kasbining amaliy jihatlariga erta moslashish, axborotlashtirilgan jamiyatning XXI asrida axborot texnologiyalarning roli va o'rni har bir jabhaning ajralmas qismiga aylanib bormoqda.

Natija va muhokama. Pedagogika sohasidagi oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni intellektual salohiyatini oshirish, dunyoqarashlarini boyitishda ularni innovatsion ta'lim texnologiyalari, o'qitishning yangi, innovatsion shakl, uslub va vositalari bilan tanishtirish, pedagoglarda kasbiy kompetentlik sifatleri va kreativ qobiliyat mohiyati bilan yaqindan tanishtirish muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuvlar sifatida pedagogika sohasida uzluksiz ta'lim klasterini ta'minlanishini alohida ta'kidlab o'tish joiz. Bu sohadagi ilmiy tadqiqot ishlarini o'rganish esa, mazkur masalaning amaliy jihatlarini ochish imkoyatini oshiradi. Respublikamizda ta'lim sohasida ijtimoiy- pedagogik, akmeologik hamda kompetensiyaviy masalalarga doir birqator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Masalan, N.Muslimov, Sh.Sharipov va boshqalarning tadqiqotlarda bevosita muayyan yo'nalishlardagi mutaxassislarining kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirish masalalari keltirib o'tilgan. Bu tajribalardan bo'lajak o'qituvchilarning ta'lim-tarbiya jarayonlarida internet tarmog'idan keng foydalanishda, o'qituvchilar, tarbiyachilar tomonidan yaratilayotgan o'quv elektron darsliklar, noan'anaviy dars va mashg'ulotlar ishlanmalari mazkur web-saytlarga joylashtirilib barcha qulay imkoniyatlar yaratiladi. Ta'lim faoliyatining tahlili, pedagogik diagnostikani qo'llanishini talab etuvchi asosiy muammolar sifatida quyidagilarni sanab o'tish mumkin:

1. Pedagogik jarayonda diagnostika. O'qituvchi ta'lim jarayonini doimiy ravishda rejalashtirishi, amalga oshirishi va baholashi lozim. Bu vazifa o'zlashtirishning diagnostik nazorati yordamida bajarilishi mumkin.
2. Individual o'ziga xosliklarini diagnostika qilish.
3. Rivojlanishda qoloqlikning turli shakllarini diagnostikasi va ularning tuzatilishi.
4. Ta'lim jarayonining samaradorligini diagnostik taqqoslash. Yuqoridagi muammolar bo'lajak pedagoglardan ma'lum bir ishni bajarish uchun zarur bo'lgan shaxsga qaratilgan, standartlashtirilgan talablaridan iborat bo'lgan- kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishni talab qiladi. Kompetentli

yondashuv davlat, jamiyat va insonning o'z manfaati uchun hayotning muhim sohalarida muvaffaqiyatli ishlash uchun bilim va amaliy faoliyat usullarini kompleks o'zlashtirishga qaratilgan. Kompetentli yondashuvning maqsadi zamonaviy ta'lim nuqtai nazaridan kelib chiqqan holda, o'quvchining nazariy bilimlari va uni amaliy qo'llash o'rtasidagi uzilishni yengishga intilishdir. Shuning uchun zamonaviy ta'lim jarayoni amaliyotda qo'llanilishi qiyin bo'lgan bilimlarni talabalarga berishdan iborat emas, aksincha shu bilimlarni dolzarb kasbiy muammolarni hal qilishga namoyish etish, shuningdek o'quv jarayonida bu kabi muammolarni o'quvchilarning o'zlari mustaqil ravishda hal qilishlari uchun sharoit yaratishdan iborat bo'lishi kerak. Tahlillarga ko'ra, pedagogik shart-sharoitlarni uchta katta guruhga bo'lish mumkin: tashkiliy-pedagogik, pedagogik-psixologik, didaktik. Tashkiliy pedagogik shart-sharoitlarni ta'minlashda asosan fan dasturlari, o'quv rejalar, talablarni ishlab chiqish, rivojlantirish, o'quvslubiy ta'minotni mazmunan rivojlantirish nazarda tutiladi. Pedagogik-psixologik shart sharoitlarga turli metodikalar ishlab chiqish va ta'lim tarbiya jarayoniga tadbiiq etish, psixologik o'yinlarni qo'llash, o'quvchilarning hissiy-emotsional va aqliy harakatlarini shakllanishiga xizmat qiluvchi ishlanmalar va texnologiyalar ishlab chiqish nazarda tutiladi. Didaktik shart-sharoitlarga umumta'lim maktablari o'quvchilari uchun tegishli fanlardan o'quv qo'llanma va darsliklar, elektron uslubiy qo'llanmalar hamda didaktik o'yinlarning elektron variantlarini ishlab chiqish nazarda tutiladi. Ta'lim muassasalarida samaradorlikni ta'minlash uchun ta'lim jarayonida ijodiy muhit yaratilmog'i, uzluksiz metodik xizmatni tashkil etish, o'qituvchilarning o'z ustida ishlashini ta'minlashda ijodiy yondoshuvning ta'lim-tarbiya samaradorligiga ta'siri, avvalo mavjud muammolarni aniqlashtirib olish bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarini kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda muhitini yaratish barqarorligini ta'minlashga xalaqit beruvchi omillar:

1. Ta'lim muassasasi pedagoglarining samarali ishlashlari uchun ijtimoiy psixologik holatlar va xususiyatlar shakllanishida sustkashlik holatining yuzaga kelishi, sohadagi uzviylikning to'liq natijalarga yo'naltirilganligi o'z isbotini topishida muammaolarning yuzaga kelishi.
2. Pedagogik faoliyatini samarali tashkil etishda amaliy ko'nikmalarning yetishmasligi;
3. Uzluksiz metodik xizmat ko'rsatishning quyi bo'g'inlari, fan kafedralari, metodik kengashlarning faolligi samarali natija ko'rsatmasligi.

Xulosa. Xulosa o'rni shu aytish mumkinki ta'lim-tarbiya muhiti mutaxassislarini tayyorlash uchun faqatgina buyurtmachi sifatidagina emas, balki o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi, talabalar bilan muloqot qilish uchun yangi imkoniyatlar yaratish, kasbiy hamjamiyat va pedagogik muammolarni hal qilishda faol ishtirok etish, fir mulohazalarini bildirishga mas'ul hisoblanadilar. Integratsiyalashgan muhitida tashkiliy, uslubiy, dasturiy ta'minot, ularning texnik vositalari asosida samarali sharoitlar yaratish talabalarning ijodiy faoliyatini rivojlantirish, talabalarning ta'lim ehtiyojlarini ham hisobga olishlari lozim.

ADABIYOTLAR

1. Ходжаев Б.Х. Умумтаълим мактаби ўқувчиларида тарихий тафаккурни модернизациялашган дидактик таъминот воситасида ривожлантириш: пед. фанл. доктори ...дисс. –Т.: 2016. – Б.234;
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida. Toshkent sh., 2017 yil 7 fevral, PF-4947-son
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. –Т., 2022. –Б.39. www.lex.uz
4. Академис ресеарч ин едусационал ссиенсес волуме 2 | иссеу 4 | 2021 исси: 2181-1385 Ссиентифис Жоурнал Импаст Фастор (СЖИФ) 2021: 5.723 DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00668 Академис Ресеарч, Узбе
5. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish. Monografiya. – Т.: Fan, 2004. - 128 b. 5. YUNESKO xalqaro meyoriy hujjatlari. / mas'ul muharrir: L.Saidova. – Т.: Adolat, 2004. –Б. 19-62.
6. Десигнинг еффестиве мониторинг анд евалуатион оф едусатион сйстемс фор 2030: А глобал сйнтесисс оф полисисес анд прастисесс (УНЕССО Едусатион Сестор Дивисион фор Полисисес анд Лифелонг Леарнинг Сйстемс, Жануарй 2016), п 38,52,77
7. Усмоналиев, И. (2022). Бўлажак ўқитувчилар касбий компетенсиясини тарихий тафаккур асосида такомиллаштириш зарурати ва муаммонинг амалиётдаги ҳолати. Общество и инновации, 3(5/S), 132-141